

Ztracený kontinent

Film nesoucí titul *Ztracený kontinent* znamenitě objasňuje současný mýtus exotiky. Je to dlouhý dokument o „Orientu“, natočený pod záminkou jakési vágní a kromě toho očividně narafované etnografické expedice na Malajské souostroví, již podnikli tři či čtyři vousatí Italové. Celý film se nese ve znamení euforie, všechno je v něm snadné a nevinné. Naši výzkumníci jsou hodní lidé, kteří tráví chvíle odpočinku dětinskými povyraženými: hrají si s medvídkem, který má funkci maskota (maskot je nepostradatelný pro každou expedici: žádný film o polárních oblastech se neobejde bez ochočeného tuleně, žádná reportáž o tropických krajích nemůže existovat bez opice), anebo na palubě své lodi šprýmovně převrhnu talíř se špagetami. Tím se dává na vědomí, že tito dobráctví etnologové si skoro vůbec nelámou hlavu s historickými nebo sociologickými problémy. Proniknout do Orientu pro ně neznamena nic jiného než drobnou okružní plavbu po azurovém moři pod neodmyslitelným sluncem. A onen Orient, jenž se stal v současné době politickým středem celého světa, je zde zcela zbanalizovaný, naleštěný a přibarvený jako nějaká starobylá pohlednice.

Nezodpovědnost postupu je zřejmá: přibarvení světa je vždy prostředkem jeho popření (a možná by zde bylo třeba vznést obvinění proti barevnému filmu). Orient zbavený jakékoli substance, vytlačený do sféry barevnosti a odtělesněný samotnou okázalostí „obrazů“, je připraven pro kouzelnický trik, kterému jej film podrobuje. V mezidobích mezi maskotem-medvídkem a žertíky se špagetami budou naši studioví etnologové bez problémů prezentovat formálně exotický Orient, jenž se ve skuteč-

nosti výrazně podobá Západu či přinejmenším Západu spiritualistickému. Že mají Orientálci specifická náboženství? Na to nehledme, jejich rozmanitost má ve srovnání s hlubokou jednotou idealismu pramalou váhu. Každý rituál je proto zároveň specializovaný i věčný, povýšený zároveň na rovinu dráždivé podívané a rádobykřesťanského symbolu. Co se jde na tom, že budhismus není doslova a do písmene křesťanský; vždyť se v něm přece také vyskytují mnišky, které si nechávají oholit hlavu (velké patetické téma všech vstupů do kláštera), a mniši, již si klekají a zpovídají se představenému, vždyť i zde přece věřící stejně jako v Seville pokrývají světcevo sochu zlatem.¹ Je pravda, že identitu náboženství vždy nejlépe prozrazují právě „formy“; tato identita je zde však nedemaskuje, nýbrž je všechny převádí a přisuje na účet jakéhosi vyššího katolictví.

Dobře víme, že synkretismus byl odjakživa jednou z významných asimilačních technik používaných církví. V tomtéž Orientu, jehož křesťanské predispozice nám *Ztracený kontinent* ukazuje, došli jezuité v 17. století ohledně ekumenismu forem velmi daleko: papež tyto úžasné rituály ostatně nakonec odsoudil. Stejnou představu – že „všechno si je podobné“ – nám podsouvají i naši etnografové: Orient nebo Západ, všechno je stejné, existují tu jen rozdíly v barvách – to podstatné je totožné, totiž věčné směřování člověka k bohu, směšný a nahodilý charakter geografii ve vztahu k oné lidské přirozenosti, ke které má klíč pouze křesťanství. Samotné legendy, všechn ten „primitivní“ folklor, jehož cizost – jak se zdá – je nám výslovně dávána na vědomí, mají za úkol pouze dokládat „Přirozenost“. Rituály ani kulturní fakta nikdy nejsou uvedeny do vztahu se specifickým historickým rádem, s explicitním ekonomickým nebo kulturním statutem, ale pouze s velkými neutrálními formami kosmických banalit (roční období, bouře, smrt atd.). Pokud jde o rybáře, vůbec nám není ukázáno, jakým způsobem chytají ryby; spíše se nám předloží jakási romantická esence rybáře, jež je utopena ve věčnosti kýčovitého západu slunce, přičemž onen rybář není vnímán jako

pracovník závislý ve své technice a zisku na určité společnosti, nýbrž spíš jako předmět věčného údělu: muž vystavený kdesi daleko nebezpečím moře, zatímco žena u ohniště pláče a modlí se. Totéž platí pro vyhnance, jejichž dlouhý průvod sestupující z hory vidíme na začátku filmu; je samozřejmě zbytečné nějak vymezovat jejich postavení: jsou to věčné esence vyhnanců a v *přírozenosti* Orientu je produkovat vyhnance.

Exotika tu celkově vzato výstižně odhaluje své hlubinné ospravedlnění, které spočívá v popření jakékoli dějinné situovanosti. Poznamenáme-li orientální realitu několika hezkými domorodými znaky, bezpečně ji tím ochráníme před jakýmkoli obsahem odpovědnosti. Trocha pokud možno co nej povrchnější „situace“ zajišťuje nutné alibi a zbavuje nás nutnosti zabývat se hlubší situovaností. Tváří v tvář cizinci zná Řád pouze dva typy chování, které jsou založeny na překrucování: buď ho lze považovat za pouhého kašpárka, anebo ho je možno zneškodnit coby čistý odraz Západu. To hlavní v každém případě spočívá v tom, že se mu odebere jeho příběh. Vidíme tedy, že „krásné výjevy“ ze *Ztraceného kontinentu* nemohou být nevinné: nemůže být nevinné *ztratit* kontinent, který sám sebe znovu našel v Bandungu.

Astrologie

Zdá se, že roční rozpočet na „kouzelnictví“ je ve Francii zhruba tři sta miliard franků. Stojí za námahu podívat se na astrologický týden kupříkladu v takovém týdeníku, jakým je *Elle*. V protikladu k tomu, co bychom od této rubriky mohli očekávat, zde nenajdeme žádný snový svět, ale spíše důsledně realistický popis přesně vymezeného sociálního prostředí, totiž prostředí čtenářek dotyčného časopisu. Jinak řečeno, astrologie – přinejmenším zde – vůbec není předehrou ke snu, nýbrž čistým zrcadlem, čistým ustavováním reality.

Hlavní rubriky týkající se osudu (*Štěstí, Venku, Doma, Vaše srdce*) pečlivě produkují celkový rytmus pracovního života. Jeho jednotkou je týden, ve kterém „štěstí“ náleží jeden nebo dva dny. „Štěstí“ je zde součástí, jež je vyhrazena interioritě, náladě: je žitým znakem trvání, jedinou kategorií, skrze niž se vyjadřuje a osvobozuje subjektivní čas. Pokud jde o zbytek, hvězdy neznají nic jiného než časový rozvrh: *Venku* obsahuje pracovní rozpis oněch šesti dnů v týdnu a oněch sedmi hodin denně strávených v kanceláři nebo v obchodě. *Doma* se týká večere a zbytku večera, než si jde člověk lehnout. Ve *Vašem srdci* jde o schůzky po pracovní době nebo o nedělní avantýry. Mezi těmito „sférami“ však není žádná spojitost: nic, co by od jednoho rozvrhu ke druhému mohlo naznačit možnost naprostého odcizení; tyto věžeňské cely spolu sousedí, prostřídávají se, ale vzájemně do sebe nezasahují. Hvězdy nikdy nepředpovídají nějaké převrácení řádu, ovlivňují týden podle pravidel, respektují sociální status a zaměstnavatelské rozvržení času.

„Práce“ je zde prací zaměstnankyň, sekretářek nebo prodavaček; mikroskopina obklopující čtenářku je s víceméně osudovou